

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

BEOGRAD

Predmet: Izveštaj Komisije za pregled i ocenu doktorske disertacije koju je mr Milena Dževerdanović predala pod naslovom *Tipovi diskursa i žanrovska obilježja u pomorskoj komunikaciji*

Izveštaj

Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta izabralo nas je na sednici 28. septembra 2011. godine u Komisiju za pregled i ocenu doktorske disertacije koju je mr Milena Dževerdanović predala pod naslovom *Tipovi diskursa i žanrovska obilježja u pomorskoj komunikaciji*. Komisiju čine: 1. Dr Vesna Polovina, redovni profesor, Filološki fakultet u Beogradu, 2. Dr Jasmina Moskovljević, vanredni profesor, Filološki fakultet u Beogradu, 3. Dr Igor Lakić, vanredni profesor, Institut za strane jezike, Univerzitet Crne Gore u Podgorici.

Čast nam je da Veću podnesemo sledeći izveštaj.

Podaci o kandidatu

Ime i prezime: Milena Dževerdanović

Datum rođenja, opština, republika: Kotor (Crna Gora) 14. decembra 1979.

Datum odbrane, mesto i naziv magistarske teze: *Struktura diskursa u pomorskim izvještajima*, Beograd, Filološki fakultet. Odbranjena 2008. godine.

Osnovni podaci o disertaciji:

Disertacija ima 212 strana. Sastoji se iz sledećih poglavlja: „Uvod“. (str. 1-8), u kome se govori o ciljevima rada, teorijskom pristupu i strukturiranju rada. U drugom poglavlju, (str. 9-31) pod naslovom: „Analiza diskursa“ sažeto se daje pregled istorijskog razvoja i modernog poimanja diskursa u lingvistici, kao i objašnjenje najvažnijih pojmova bitnih za žanrovski pristup diskursu. U trećem poglavlju (str.32-41), „Analiza žanra“, dalje se razrađuju pojmovi iz domena analize žanra i obrazlaže njihova relevantnost za rad. Četvrto poglavlje, „Pomorski engleski jezik“, (str. 42-64) utvrđuje se specifičnosti komunikacije putem pomorskog engleskog jezika (istorijat i savremeni status, ograničenost i kreativnost u jeziku pomorstva, proučavanje i nastava pomorskog engleskog, kulturološki aspekti komunikacije). U petom poglavlju, (str. 65-81): „Pomorska komunikacija iz ugla diskurs analize i analize žanra“ posebno se ukazuje na tendencije ka jezičkoj ekonomiji i pojave ambigviteta u pomorskom diskursu, redundance, „vanligvističkih“ aspekata, a posebno, postuliraju se tipovi diskursa prema kanalu komunikacije, formi i učesnicim, kao i polju komunikacije. Šesto poglavlje posvećeno je temi: „Analiza primjera usmene komunikacije – vhf komunikacija“ (str. 82-123). Utvrđuju se osnovne karakteristike vhf komunikacije, karakteristične fraze, frekvencija i konkordanca glagola u korpusu, kao i ograničenja komunikacije i tipične razmene koje se javljaju u korpusu. Sedmo poglavlje bavi se pisanom komunikacijom: „Analiza primjera pisane komunikacije – teleks“ (str. 124-145), odnosno tipovima pisane komunikacije u pomorskom diskursu, dok se u osmom poglavlju, (str. 146-165): „Analiza primjera pisane pomorske komunikacije – elektronska pošta“, posebna pažnja posvećuje danas sve češćem vidu elektronske komunikacije. Deveti odeljak se bavi opisom i analizom jednog tipiziranog diskursa pomorske komunikacije: „Analiza pisanog pomorskog diskursa- stalne naredbe i brodska dokumentacija“ i njegovim jezičkim obeležjima. Poglavlje deset: „Zaključak“ (188-191) zaokružuje analizu tipova pomorskog

diskursa i žanrovskih obeležja. Naredni odeljak su „Prilozi“ (I-IV) i „Bibliografija“ sa preko stotinu relevantnih bibliografskih jedinica.

Vrednovanje pojedinih delova doktorske disertacije.

Cilj ovog rada je bio da se savremena komunikacija u pomorstvu sagleda pomoću aparature diskurs analize. Sačinjena je i uslovna klasifikacija određenih vidova komunikacije u pomorstvu za što je bilo potrebno zahvatiti pomorsku delatnost „iznutra“. Tokom istraživanja utvrđeno je više mogućih rešenja klasifikacije tipova diskursa budući da određeni tipovi diskursa inkorporiraju više žanrovskih obeležja, i obrnuto.

Teorijske osnove analize diskursa sažeto su izložene i kritički razmotrene u drugom poglavlju. Posebno je razmotren uticaj strukturalističke misli na razvoj moderne nauke o jeziku. Interesovanje diskurs analitičara za društveno i „retorički okret“ u lingvističkom pristupu tekstu sagledani su iz ugla Potera i Vederela.

Kada je u pitanju pregled ključnih pojmova analize žanra, primenjeni su teoretski pristupi koje su dali lingvisti Svejlz i Batija. Prema ovim autorima žanr se shvata kao komunikativno oruđe određene diskursne grupe po kojem je ona prepoznatljiva i koje povezuje članove diskursne zajednice u realizaciji njihovih komunikativnih ciljeva. Međutim, žanr treba shvatiti i kao promenljivu kategoriju čije je oblikovanje skopčano sa društvenim promenama. Fokus analize se stoga proširuje od objašnjenja površinske strukture teksta do analize konteksta i zajednice u kojoj je izvjestan žanr nastao. Imajući u vidu dinamičku prirodu žanra, može se reći da izumiranje jednih žanrova i nastanak novih karakterizuje svako društvo i zajednicu, pa tako i pomorsku.

Pomorski engleski jezik i pomorska diskursna zajednica su u fokusu interesovanja četvrtog poglavlja. Razmatra se status pomorskog engleskog jezika kao specijalizovanog jezika. Takođe ukazuje se na terminološke nedoumice vezane za pravilnu upotrebu termina u odnosu na kontekst. Posmatra se kako se profili diskursnih grupa u pomorstvu mijenjaju, odnosno kako se komunikacioni zahtevi prilagođavaju novinama u pomorskoj privredi. Primenujući stav o dinamičnosti žanra, navode se primeri promena u određenim tipovima diskursa i njihovim žanrovskim obeležjima u pomorskoj komunikaciji. Imajući u vidu činjenicu da se na savremenom brodu nalazi multilingvalna posada, jedno od pitanja na koje se skreće pažnja u ovom poglavlju je i aspekt kulture. Oslanjajući se na teorijski pristup Vježbice o „kulturnom scenariju“, posmatra se jaz između anglosaksonskih kultura, koje su u osnovi engleskog jezika i ostalih, različitih kultura koje uslovljavaju multukulturi aspekti diskursne zajednice na brodu.

Radi svrstavanja građe i prelaska na analizu prikupljenog korpusa, u petom poglavlju pruža se klasifikacija određenih tipova diskursa. Iako je, kako navodi kandidatkinja, „podjela uslovna i otvorena“, određeni tipovi diskursa uspešno su svrstani su prema kanalu komunikacije, polju, sadržaju. Tako se, na primer, nakon svrstavanja prikupljenog materijala, izbor „suzio“ na nautičku komunikaciju, odnosno komunikaciju koja prati plovidbu broda od isplovljenja iz jedne luke, brod u plovidbi i uplovljenje u drugu luku dolaska.

Prikupljen je obiman korpus, dobijen sa nekoliko inostranih kompanija, od kapetana broda, upravitelja mašine, lučkih uprava i brojnih internet izvora koji su donedavno puštali u etar tek nekoliko primera vhf komunikacije. S obzirom na obimnost korpusa, kriterijumi za razvrstavanje veoma raznovrsne građe su, dakle, kao najopravdaniji, uzeti sledeći: kanal komunikacije, sadržaj komunikacije, situacija i učesnici. Tako su kao tipični primeri tipova diskursa analizirani: primeri usmene komunikacije, pismenog poslovno-operativnog dopisivanja, lične prepiske, zahtevi, obaveštenja, teleksi, formulari, obrasci, sertifikati, itd.

Analiza sakupljenog materijala sadržana u šestom poglavlju započinje analizom usmene redovne i vanredne brodske komunikacije. Na samom početku, budući da

predstavljaju stožer pravilne i standardizovane usmene pomorske komunikacije, analizirani su neki diskursni aspekti standardnih pomorskih komunikacijskih izraza (SMCP) koji su upoređeni sa stvarnim segmentima vhf komunikacije. Komparativna analiza ukazala je na odstupanja u upotrebi jezičkih sredstava. Pri tome je uočeno da, zavisno od funkcije koju enkoder i dekoder poruke vrše, odstupanje varira. Zaključeno je da se u obraćanju brodovima predstavnici službe obalnog saobraćaja (VTS) pridržavaju standarda, dok je diskurs između predstavnika brodova koji viju istu zastavu, kao i diskurs između pilota i kapetana prilikom isplovljenja podložan značajnim odstupanjima. Takođe, u cilju sagledavanja uticaja konteksta na komunikaciju, prikazani su vhf segmenti nastali neposredno pre ili nakon nesreće na brodu. Nema sumnje da se u vanrednim situacijama diskurs približava razgovornom stilu. Isto tako, kad je pitanju upotreba propisanog SMCP koda, najveći problem predstavlja pravilna interpretacija poruke. Poruka koja je poslata nije i ona koja je primljena. Ovo uveliko zavisi kako od vantekstualnih (buka u kanalu, umor, nemar posade), tako i jezičkih aspekata (interferencija maternjeg jezika, dvosmislenost, redundanca) koji utiču na lošu interpretaciju poruke, posebno u vhf komunikaciji.

Redovne i vanredne teleks poruke predmet su analize sedmog poglavlja. Nakon klasifikacije teleksa po sadržini, prezentovana je prepoznatljiva struktura ove vrste diskursa. Takođe, radi ukazivanja na promene koje su zahvatile ovaj tip diskursa, a koje se najviše odnose na tipografske aspekte, prikazani su i stariji primeri teleksa. Iako je struktura teleksa uniformisana, produkcija lista frekvencije i konkoradance omogućuje da se istraže ustaljene fraze koje se koriste u teleks saobraćanju.

U osmom poglavlju razmatra se kako se promene u svijetu komunikacija i uvođenje novih kompjuterskih tehnologija odražava na jezičku produkciju u diskursu elektronske pošte. Nema sumnje da je e-mail uzeo maha u brodskoj pisanoj korespondenciji i da se sva brodska prepiska teži ostvariti ovim putem. Diskursni aspekti koji karakterizuju diskurs teleksa i dopisa prožimaju se u e-mailu, ali je njegova struktura manje predvidljiva i formulaična. Težnja da se osim „bajtova” uštedi i vrijeme manifestuje se na planu leksike, kroz često nedosledno skraćivanje riječi.

Jezik Stalnih naredbi i obrazaca predmet je analize devetog poglavlja. Diskursna sredstva koja dominiraju u internoj brodskoj dokumentaciji su ona kojima se nešto propisuje, reguliše i zabranjuje. U fokusu analize su diskursna obilježja pravnog i zakonodavnog diskursa ostvarenih na sintaksičko - leksičkom nivou.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos. Istraživanje tipova diskursa u pomorstvu u ovom radu predstavlja značajan pomak u istraživanju specijalizovanih tipova diskursa. U radu je sažeto iskazan obiman rad na korpusu pomorskog jezika kako bi se što šire ali i precizno i dosledno utvrdili reprezentativni primeri pismenih i usmenih tipova komunikacije. Istraživanje usmene komunikacije između brodova do sada nije bio predmet istraživanja u lingvističke svrhe, te smo mišljenja da taj deo istraživanja takođe predstavlja svojevrstan doprinos naučnom istraživanju specifičnih diskursa, a može doprineti i primeni u lingvističkoj forenzici (prilikom ispitivanja uzroka nesreća prouzrokovanih lošom komunikacijom).

Nema sumnje da je dobra komunikacija na engleskom jeziku doprinos sigurnoj plovidbi, ali i stvaranju dobre atmosfere na brodu, među samom posadom. Budući da je ukazano na promene koje su dirigovane kako spoljnim, tako i unutrašnjim faktorima, za pretpostaviti je da će istraživanje sprovedeno u ovom radu biti primjenljivo u nastavi pomorskog engleskog jezika kao jezika struke. Jedna od velikih prednosti leži u činjenici da je jezička građa danas dostupna u digitalnom obliku što omogućuje lakšu obradu teksta pomoću aparature korpusne lingvistike. To je omogućilo osvetljavanje promena u tipovima diskursa u pomorskoj komunikaciji, kako u sinhronijskoj, tako i dijahronijskoj ravni.

Savremena tehnologija i globalizacija, pokazalo je istraživanje u ovom radu, ne može uvek premostiti jaz koji postoji u jeziku, a koji je neminovna posledica različitih kultura, situacija, jezičke kompetencije pojedinaca i, najzad, različitih jezičkih sistema. Ma koliko pokušavali „ukrotiti“ jezik i komunikaciju u pomorstvu dovesti na jedan uniforman nivo putem konvencija (STCW, SOLAS), čini se da „živ“ jezik, posebno jezik u usmenoj interakciji, ostavlja prostora za stvaranje specifičnih žanrovskih obeležja, kulturološki uslovljenih, i na stvaranje određenih tipova diskursa u pomorskoj komunikaciji.

Zaključak.

Doktorska disertacija kandidatkinje Milene Dževerdanović je originalno naučno istraživanje kojom je ona u celini ispunila ciljeve i zadatke navedene u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Veoma jasno i sa smislom za analizu obimnog i lingvistički nedovoljno istraženog polja specifičnog jezika pomorske komunikacije i raznovrsnih tipova diskursa koji se javljaju u takvoj komunikaciji uspešno je zasnovala tipologiju i obeležja, kako strukturnih, tako i onih koji su uslovljeni diskursnom zajednicom i praksom, koja mogu poslužiti, u skladu sa savremenih kretanjima u lingvistici, kao model za druga istraživanja tog tipa, a takođe, i za primenu rezultata u nastavi jezika za specifične discipline.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da prihvati pozitivno mišljenje Komisije i kandidatkinji mr Mileni Dževerdanović odobri javnu odbranu doktorske disertacije *Tipovi diskursa i žanrovska obilježja u pomorskoj komunikaciji*.

Komisija:

1. Dr Vesna Polovina, redovni profesor,
Filološki fakultet u Beogradu
2. Dr Jasmina Moskovljević, vanredni profesor,
Filološki fakultet u Beogradu
3. Dr Igor Lakić, vanredni profesor,
Institut za strane jezike,
Univerzitet Crne Gore u Podgorici.